

UKRAINIAN CENTER FOR INDEPENDENT POLITICAL RESEARCH
УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Україна, 01034, Київ, вул. Лисенка, 8, оф. 9
Ukraine, 01034, Kyiv, Lysenka Str., 8 Suite 9
Tel./Fax: +380 279 24 35, +380 44 599 42 51
e-mail: ucipr@ucipr.kiev.ua, <http://www.ucipr.kiev.ua>

Основні чинники розвитку політичного процесу в Україні в 2012 році

Матеріали даних опитування експертів
з питань політичного процесу

Проблематика, пов'язана з визначенням чинників впливу на перебіг політичного процесу та активізації напрямків державної політики у різних сферах, розуміється як значуща в контексті оцінювання політичних ризиків (стабільності/нестабільності політичного процесу).

Ціль опитування: отримати оцінки експертів щодо процедур ухвалення державних рішень; центрів вироблення політичних (державних) рішень; активності держави в окремих напрямках секторальних реформ

Завдання опитування: зважити чинники впливу на політичну стабільність на період 2012 року

Період проведення опитування: 10-16 січня 2012 року

Експерти: 23 представники недержавних і державних організацій

Оцінка активності держави в секторальних реформах упродовж 2011-2012 років

Експертам було запропоновано висловити свою точку зору на рівень активності держави щодо ряду напрямів державної політики в 4 секторах: забезпечення захисту прав громадян, соціальна політика, безпека та управління, економіка.

Розподіл відповідей демонструє, що діяльність влади для **утвердження прав і свобод людини** є недостатньою (Таблиця 1). Відповіді експертів розташовані в діапазоні між відсутністю діяльності як такої і незацікавленість влади такими питаннями, невідповідністю проектів рішень цілям забезпечення прав людини і навіть суперечністю дій влади таким цілям. Так, найвищі експоненти думок експертів показують, що дії влади суперечать такій задачі у напрямку забезпечення свободи вираження поглядів (48%), у напрямку забезпечення свободи мирних зборів (52%). Проблемним визнано забезпечення права на справедливе і неупереджене судочинство 52% опитаних, захист права власності викликає занепокоєння майже у 40% опитаних.

У сфері **соціальної політики** (Таблиця 2) всі респонденти вважають відсутньою діяльність у реформуванні системи медичних послуг, реформу житлово-комунального господарства. Реформу пенсійного забезпечення експерти оцінюють як недовершену. 22% не готові назвати її спрямованою на вдосконалення системи пенсійного забезпечення, а ще 39% негативно оцінюють проекти рішень у цій сфері. Респонденти відзначають нерішучість влади у справі реформування системи пільг.

У сфері **безпеки та управління** (Таблиця 3) експерти не бачать зусиль влади у перетворенні «силових» структур на «правові», 52% вказують, що практична діяльність влади не відповідає такій постановці питання, а 39% відзначають, що влада не зацікавлена у такого роду реформуванні. 61% опитаних дотримується думки відносно суперечної діяльності влади щодо цілей євроінтеграції. 61% критично ставиться до зусиль у напрямі попередження і протидії корупції.

Найвищий рівень активності та послідовності влада демонструє в декількох напрямках у сфері **економічних відносин** (Таблиця 4). Розподіл відповідей у категорії «інтенсивна діяльність на забезпечення змін у цьому напрямі», показує, що вона стосується таких напрямів діяльності, як «підтримка крупного бізнесу» (58%) і політика перерозподілу власності (52%), що сукупно зі здобуттям політичного впливу підтримує олігархічну модель розвитку (79%). Також відзначено відповідність **дій влади і програмних намірів** у справі захисту прав російськомовних громадян (для чого розроблено проекти рішень) -- 48% і забезпеченні позаблокового статусу держави -- 61%.

Таблиця 1. Забезпечення захисту прав громадян

	Інтенсивна діяльність на забезпечення змін у цьому напрямі	Розроблено проекти змін у цьому напрямі діяльності	Діяльності немає, немає зацікавленості влади в діяльності у цьому напрямі	Проекти змін, підготовлені органами влади, не дозволяють реалізувати цей напрям	Діяльність органів влади суперечить цілям, вказаним у цій таблиці	Діяльність органів влади у цьому напрямі відповідає заявленим нею попередньо цілям
Утвердження вільного суспільства громадян			10 43%	6 26%	7 30%	
Забезпечення свободи вираження поглядів			7 30%	4 17%	11 48%	
Забезпечення свободи мирних зборів			5 22%	6 26%	12 52%	
Забезпечення свободи слова			10 43%	3 13%	10 43%	
Забезпечення свободи пересування -2		7 30%	8 35%	2 8%	3 13%	1 4%
Забезпечення права на справедливе і неупереджене судочинство		1 4%	4 17%	5 22%	12 52%	1 4%
Захист прав російськомовних громадян		11 48%	3 13%	3 13%	3 13%	3 13%
Захист права власності -1		5 22%	5 22%	3 13%	9 39%	
Захист трудових прав жінок -3		1 4%	13 56%	4 17%	2 8%	
Збереження цілісності мовного простору України		1 4%	5 22%	6 26%	11 48%	
Забезпечення свободи совісті та віросповідання -3			10 43%	3 13%	7 30%	

Таблиця 2. Соціальна політика

	Інтенсивна діяльність на забезпечення змін у цьому напрямі	Розроблено проекти змін у цьому напрямі діяльності	Діяльності немає, немає зацікавленості влади в діяльності у цьому напрямі	Проекти змін, підготовлені органами влади, не дозволяють реалізувати цей напрям	Діяльність органів влади суперечить цілям, вказаним у цій таблиці	Діяльність органів влади у цьому напрямі відповідає заявленим нею попередньо цілям
Розвиток ринку праці -3			10 43%	8 35%	2 8%	
Вдосконалення системи пенсійного забезпечення -1	2 8%		4 17%	9 39%	5 22%	2 8%
Захист трудових прав найманих працівників			12 52%	7 30%	4 17%	
Забезпечення якісної та доступної медичної допомоги		3 13%	11 48%	7 30%	2 8%	
Реформа ЖКГ -1		2 8%	6 26%	14 61%		
Сприяння реформі інтернатної системи для дітей-сиріт -2		5 22%	10 43%	6 26%		
Реформа системи пільг -1	1 4%	5 22%	7 30%	7 30%		1 4%

Таблиця 3. Безпека та управління

	Інтенсивна діяльність на забезпечення змін у цьому напрямі	Розроблено проекти змін у цьому напрямі діяльності	Діяльності немає, немає зацікавленості влади в діяльності у цьому напрямі	Проекти змін, підготовлені органами влади, не дозволять реалізувати цей напрям	Діяльність органів влади суперечить цілям, вказаним у цій таблиці	Діяльність органів влади у цьому напрямі відповідає заявленим нею попередньо цілям
Перетворення "силових" структур на правові			9 39%	2 8%	12 52%	
У військово-політичній сфері – співпраця з НАТО -1			3 13%	4 17%	6 26%	9 39%
Нейтралітет		1 4%	2 8%	5 22%	1 4%	14 61%
Європейська система безпеки - 2		1 4%	11 48%	6 26%	2 8%	1 4%
Регіональні структури безпеки -3			11 48%	5 22%		4 17%
Євроінтеграція +2	1 4%	2 8%	2 8%	4 17%	14 61%	
Реформа судово-правової системи -1			1 4%	12 52%	9 39%	
Диверсифікація джерел енергопостачання -1		5 22%	1 4%	10 43%	6 26%	
Розвиток екологічно безпечних та ощадливих технологій		6 26%	11 48%	4 17%	2 8%	
Децентралізація влади та адмінреформа -1			10 43%	8 35%	2 8%	2 8%
Конституційна реформа в цілому -1			12 52%	5 22%	4 17%	1 4%

Реформа політичної системи		5 22%	9 39%	7 30%	1 4%	1 4%
Забезпечення самоврядування			9 39%	12 52%	2 8%	
Професійні ЗС			14 61%	5 22%	4 17%	

Таблиця 4. Економічні відносини

	Інтенсивна діяльність на забезпечення змін у цьому напрямі	Розроблено проекти змін у цьому напрямі діяльності	Діяльності немає, немає зацікавленості влади в діяльності у цьому напрямі	Проекти змін, підготовлені органами влади, не дозволять реалізувати цей напрям	Діяльність органів влади суперечить цілям, вказаним у цій таблиці	Діяльність органів влади відповідає заявленим нею попередньо цілям
сприяння розвитку малого та середнього бізнесу			3 13%	4 17%	15 58%	1 4%
Зміна процедур ведення бізнесу		10 43%		5 22%	7 30%	1 4%
підтримка крупного бізнесу	15 58%	4 17%				4 17%
олігархічний вид розвитку	16 70%	2 8%				6 26%
протидія корупції			3 13%	6 26%	14 61%	
розвиток фондових ринків -3			12 52%	1 4%	7 30%	
залучення та захист інвестицій		2 8%	8 35%	3 13%	10 43%	
детінізація економіки			7 30%	5 22%	9 39%	2 8%
відкриття ринків	3 13%		13 56%	1 4%	6 26%	
політика перерозподілу власності -1	12 52%		2 8%	4 17%	1 4%	3 13%
реформа податкової системи	1 4%	11 48%	1 4%	6 26%		4 17%
законодавче запровадження ринку землі		8 35%	6 26%	2 8%	4 17%	3 13%

Центри вироблення політичних рішень

Переважає більшість респондентів відзначила найбільшу вагу у процесі вироблення та ухвалення рішень Президента України та його найближче оточення, зокрема, з адміністрації Президента.

Більше половини експертів вважають потужним вплив неpubлічних кіл, чия вага у системі ухвалення рішень не корелює з їхнім формальним публічним статусом.

Відзначено наявну наразі у системі вироблення та ухвалення рішень слабку політичну автономію уряду як колективного органу публічної політики.

Вкрай віддаленим від центру ухвалення рішень називають політологи нинішній парламент.

Інші джерела вироблення пропозицій до державної політики не відіграють явної ролі.

Такий розподіл політичної ваги вказує на її концентрацію в руках Президента та інституту президентства в цілому.

Які центри, на Вашу думку, виступають нині локомотивами інституціоналізації політичних рішень?

- Президент і його найближче оточення – 20 респ. (91%)
- Адміністрація Президента -- 17 респ. (74%)
- Уряд – 10 респ. (43%)
- Парламентська більшість -- 4 респ. (17%)
- Парламентська меншість -- 0
- Позапарламентські політичні кола -- 0
- Публічні позапарламентські позапартійні (громадські) кола -- 0
- Непублічні кола впливу – 13 респ. (56%)
- Органи місцевої виконавчої влади (державні адміністрації) -- 0
- Органи місцевого самоврядування -- 0
- МВФ – 3 респ. (13%)
- ЄС -- 0
- РФ – 1 респ. (4%)
- США -- 0
- *Інше.*

Прим. Можна було вказати декілька позицій

Оцінка процесу підготовки та ухвалення державних рішень

Результати оцінювання експертами процесу підготовки та ухвалення державних рішень (Таблиця 5) підтверджує вже з'ясовану роль центрів впливу. Половина опитаних позначає переважання неpubлічних впливів на процес ухвалення рішень і що рішення ухвалюються в інтересах тих, хто їх приймає.

Найвищий рівень експонент відповідей демонструє, що проекти рішень мають обговорюватися більшою мірою, ніж це є зараз, що органи ухвалення рішень повинні більше враховувати інтереси тих кіл, які зачіпаються ухвалюваними рішеннями, та здійснювати належну експертизу потенційних наслідків рішень.

Наразі не всі проекти рішень завчасно оприлюднюються, процедури обговорення не дотримуються.

Навіть якщо зміст проектів рішень відомий, наявність багатьох центрів впливу не дозволяє передбачати остаточний зміст рішення.

Як би Ви суб'єктивно оцінили передбачуваність політичних рішень (засадничих актів держави, спрямованих на регулювання суспільних відносин у різних сферах)? Цифрами від 1 до 5 позначено ступінь згоди респондента з висловленим твердженням від найменшої до найбільшої: 1—не згоден, 5 – повністю згоден.

Таблиця 5. Передбачуваність рішень держави

Варіанти суджень	1	2	3	4	5
у мене не виникає жодних складнощів з передбаченням змісту рішень	4	5	10	2	2
процедури ухвалення рішень дотримуються	5	6	10	2	
проекти рішень публікуються завчасно	9	5	3	4	
проекти рішень достатньою мірою обговорюються	10	10		3	
у рішеннях враховуються пропозиції зацікавлених сторін	11	8	4		
органи ухвалення рішень у міру можливого дослухаються до думки тих, чиї інтереси зачіпаються рішенням	11	7	2	2	1
про зміст рішень можна здогадатися з побічних джерел, публікацій, обмовок представників влади		3	5	13	2
зміст рішень складно передбачити		5	3	10	5
непублічні впливи на зміст рішень переважають публічні процедури			2	9	12
рішення ухвалюються в інтересах тих, хто їх ухвалює				9	14
хоча зміст проектів рішень відомий, наявність багатьох центрів впливу не дозволяє передбачати остаточний зміст рішення		6	6	8	3
переважно рішення ухвалюються спонтанно	1	12	6	3	1
рішення проходять належні кола експертизи з оцінкою та обґрунтуванням їх потенційного впливу та наслідків	13	7	3		
усі рішення органів влади лежать у річищі програми реформ від 3 червня 2010 року «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» і відповідають окресленим у ній цілям і засобам їх досягнення	9	9	3	2	
Інше					

Оцінка сили факторів впливу на зміну розстановки груп політичного впливу

Судячи з розподілу відповідей опитаних політологів, жоден із представлених у *Таблиці 6* факторів впливу окремо чи деякі із них сукупно не приведуть до суттєвих змін у розстановці груп впливу на користь однієї з них і не стануть фактором радикальних політичних чи суспільних змін. Двоє з 23 респондентів взагалі не бачать жодного фактора, здатного змінити порядок денний в українському політичному середовищі і не прогнозують появу таких факторів.

Найвагомішим фактором впливу визнано вибори до парламенту: жоден із учасників опитування не сумнівається в силі цього фактора. Дві третини опитаних відвели їм роль сильно впливового фактора і навіть рушія змін. Третина дотримується думки, що результати парламентських виборів помірно впливатимуть.

За цього все ж дві третини експертів відзначають, що у поточному році матиме місце посилення впливу персонально В. Януковича на процес ухвалення рішень, а третина певна, що також будуть зміцнюватися позиції олігархічних груп в ході перерозподілу власності.

Водночас і зусилля Росії з включення України в Євразійський економічний союз, і зусилля ЄС з включення України в зону вільної торгівлі та більш високий рівень політичної інтеграції матимуть рівновиважений вплив на політичний процес в Україні.

Половина експертів не вважає зовнішню політику України активною, а її позиції на міжнародній арені впливовими.

Розмістіть, будь ласка, за силою наступні фактори впливу на засади політичного курсу. Відзначте потрібне, де 5 – найбільший фактор впливу, який суттєво змінить розстановку груп впливу в українській політиці, 1 – найменшою мірою вплине на розстановку груп впливу в українській політиці.

Таблиця 6. Сила факторів впливу

Варіанти суджень	1, не буде впливати	2, мало впливатиме	3, помірно впливатиме	4, сильно впливатиме	5, стане рушієм змін
Результати виборів до Верховної Ради України у жовтні 2012 року			7	7	7
Зусилля ЄС із включення України в зону вільної торгівлі та політичну асоціацію	3	8	5	4	1
Зусилля Росії із включення України в ЄвразЕС та політичну асоціацію	3	5	6	4	3
Україна проводить власну активну зовнішню політику, яка є фактором впливу на зовнішньополітичні позиції інших країн та груп впливу	12	9			
Реформування політичної системи та державного ладу в ході конституційної реформи	13	5		2	1
Посилення впливу персонально В.Януковича на процес ухвалення рішень	2	2	2	6	9
Зміцнення позицій олігархічних груп в ході перерозподілу власності	2	3	4	4	8

Діяльність громадських груп, спрямована на дестабілізацію влади -1		6	7	7	
Діяльність політичних груп, спрямована на дестабілізацію влади поза парламентськими виборами	4	4	6	4	3
Ці та інші фактори будуть впливати, але вони не приведуть до суттєвих змін у розстановці груп впливу на користь однієї з них -2	4		12	1	

В оцінюванні сили факторів впливу взяли участь лише ті експерти (21 респондент із 23), хто загалом згоден із наявністю факторів, які можуть суттєво вплинути на політичний процес.

Окремі думки експертів:

Наслідком масових фальсифікацій на виборах (а фальсифікації будуть) можуть стати масові виступи населення, які можуть привести до масових безпорядків та хвилювань. Але виступів типу «помаранчевого майдану» не буде, реальним є силове протистояння. При цьому так звана опозиція в цьому процесі провідної ролі грати не буде.

Оцінка наявності (активізації) факторів, які могли би суттєво вплинути на зміну політичного курсу

Чи згодні Ви з твердженням «Я не бачу жодного фактора, який міг би у 2012 році суттєво вплинути (=змінити) політичний курс»?

- Так, згоден: Я не бачу жодного фактора, який міг би у 2012 році суттєво вплинути (=змінити) політичний курс – 2 респ.
- Ні, не згоден – 21 респ.

**УНЦПД висловлює глибоку подяку усім експертам,
які змогли взяти участь в опитуванні**

Балану Сергію, координатору правових програм ГО «Школа політичної аналітики при НаУКМА», кандидату політичних наук

Валевському Олексію, керівнику відділу політичного аналізу інформаційного агентства «Контекст-медіа», доктору наук з державного управління

Виговському Дмитру, доценту кафедри філософії і політології Львівського державного університету внутрішніх справ, директору ГО «Інститут досліджень соціального капіталу», кандидату політичних наук

Войтко Ярославу, керівнику Департаменту з питань стратегічного розвитку Американської торгівельної палати в Україні

Гонюковій Лілії, завідувачій кафедри суспільно-політичних дисциплін і правознавства Київського університету імені Бориса Грінченка, доктору наук з державного управління, доценту

Дуцик Діані, заступнику директора Могілянської школи журналістики, головному редактору сайту MediaSapiens, кандидату філологічних наук

Жданову Ігорю, президенту Аналітичного центру «Відкрита політика», голові Громадської ради при МЗС України, кандидату політичних наук

Ковриженку Денису, директору політико-правових програм Лабораторії законодавчих ініціатив

Макарову Глібу, кандидату політичних наук

Міщенку Михайлові, заступнику директора соціологічної служби Центру Разумкова, кандидату соціологічних наук

Мокану Василю, керівнику аналітичної групи «Левіафан», кандидату політичних наук

Полякову Володимирі, директору політичних програм Інституту соціальних технологій «Соціополіс»

Розумному Максиму, доктору політичних наук

Тимощуку Віктору, заступнику голови Центру політико-правових реформ, кандидату юридичних наук

Тищенко Юлії, керівнику програм розвитку громадянського суспільства УНЦПД

Усатенко Галині, президенту Фонду "Європа-XXI", кандидату філологічних наук

Франчук Світлані, директору ГО «Дім Свободи -- Україна»

Шаповаленко Марині, доценту Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, кандидату політичних наук

Шумельді Олександрі, експерту Західноукраїнського регіонального навчального центру

Яблонському Василю, заступнику директора Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, кандидату історичних наук, доценту

Також трьом експертам із державного сектору, які взяли участь в опитуванні на умовах анонімності.